

25 marzo 2021

Il punto su Marziale

L'EPIGRAMMA A ROMA ALL'EPOCA DI MARZIALE

1. Plin. 4, 14, 2-3 e 8-9   Accipies cum hac epistula hendecasyllabos nostros, quibus nos in vehiculo in balineo inter cenam oblectamus otium temporis. His iocamur ludimus amamus dolemus querimur irascimur, describimus aliquid modo pressius modo elatius, atque ipsa varietate temptamus efficere, ut alia aliis quaedam fortasse omnibus placeant. [...] Sed quid ego plura? Nam longa praefatione vel excusare vel commendare ineptias ineptissimum est. Unum illud praedicendum videtur, cogitare me has meas nugas ita inscribere 'hendecasyllabi', qui titulus sola metri lege constringitur. Proinde, sive epigrammata sive idyllia sive eclogas sive, ut multi, poematia seu quod aliud vocare malueris, licebit voces; ego tantum hendecasyllabos praesto.

2. Petr. Sat. 34   Dum titulos perlegimus, composuit Trimalchio manus et: "Eheu, inquit, ergo diutius vivit vinum quam homuncio. Quare tangomenas faciamus. Vita vinum est. Verum Opimianum praesto. Heri non tam bonum posui, et multo honestiores cenabant." Potantibus ergo nobis et accuratissime lautitias mirantibus larvam argenteam attulit servus sic aptatam ut articuli eius vertebraeque laxatae in omnem partem flecterentur. Hanc cum super mensam semel iterumque abiecisset, et catenatio mobilis aliquot figuras exprimeret, Trimalchio adiecit: Eheu nos miseros, quam totus homuncio nil est! / Sic erimus cuncti, postquam nos auferet Orcus. / Ergo vivamus, dum licet esse bene.

3. Tac. Dial. 10   Neque hunc meum sermonem sic accipi volo, tamquam eos, quibus natura sua oratorium ingenium denegavit, deterream a carminibus, si modo in hac studiorum parte oblectare otium et nomen inserere possunt famae. Ego vero omnem eloquentiam omnisque eius partis sacras et venerabilis puto, nec solum cothurnum vestrum aut heroici carminis sonum, sed lyricorum quoque iucunditatem et elegorum lascivias et iamborum amaritudinem [et] epigrammatum lusus et quamcumque aliam speciem eloquentia habeat, antependendam ceteris aliarum artium studiis credo.

4. Mart. 12, 94   Scribebamus epos; coepisti scribere: cessi,
Aemula ne starent carmina nostra tuis.
Transtulit ad tragicos se nostra Thalia coturnos:
Aptasti longum tu quoque syrma tibi.
Fila lyrae movi Calabris exulta Camenis: 5
Plectra rapis nobis, ambitiose, nova.
Audemus saturas: Lucilius esse laboras.
Ludo levis elegos: tu quoque ludis idem.
Quid minus esse potest? epigrammata fingere coepi:
Hinc etiam petitur iam mea palma tibi.   10
Elige, quid nolis — quis enim pudor, omnia velle? —
Et si quid non vis, Tucca, relinque mihi.

UNO SPAZIO PER L'EPIGRAMMA

a. Il nome

5. Mart. 1, 1   Hic est quem legis ille, quem requiris,
toto notus in orbe Martialis
argutis epigrammaton libellis:
cui, lector studiose, quod dedisti
uiuenti decus atque sentienti,   5
rari post cineres habent poetae.

6. Mart. 1. 118   Cui legisse satis non est epigrammata centum,
nil illi satis est, Caediciane, mali.

b. La tradizione

7. Mart. 1 epist. 4   Lasciuam uerborum ueritatem, id est epigrammaton linguam, excusarem, si
meum esset exemplum: sic scribit Catullus, sic Marsus, sic Pedo, sic Gaetulicus, sic quicumque
perlegitur.

8. Mart. 5, 5   Sexte, Palatinae cultor facunde Mineruae,
ingenio frueris qui propiore dei -
nam tibi nascentes domini cognoscere curas
et secreta ducis pectora nosse licet -:
sit locus et nostris aliqua tibi parte libellis,   5
qua Pedo, qua Marsus quaque Catullus erit.
Ad Capitolini caelestia carmina belli
grande cothurnati pone Maronis opus.

c. Il libro

9. Mart. 7, 99   Sic placidum uideas semper, Crispine, Tonantem
nec te Roma minus quam tua Memphis amet,
carmina Parrhasia si nostra legentur in aula,
(namque solent sacra Caesaris aure frui)
dicere de nobis ut lector candidus aude   5
"Temporibus praestat non nihil iste tuis,
nec Marso nimium minor est doctoque Catullo."
Hoc satis est: ipsi cetera mando deo

10. Mart. 7, 81   "Triginta toto mala sunt epigrammata libro."
Si totidem bona sunt, Lause, bonus liber est.

Cfr. Mart. 1, 16 Sunt bona, sunt quaedam mediocria, sunt mala plura / quae legis hic: aliter non fit, Auite, liber.

voluptates non sentiunt, ad summam omnium illa, quae delicati reliquimus, desideramus quasi destituti.

16. Mart. 12, 2   Ad populos mitti qui nuper ab Urbe solebas,
Ibis, io, Romam nunc peregrine liber
Auriferi de gente Tagi tetricique Salonis,
Dat patrios amnes quos mihi terra potens.
Non tamen hospes eris, nec iam potes advena dici,   5
Cuius habet fratres tot domus alta Remi.
Iure tuo veneranda novi pete limina templi,
Reddita Pierio sunt ubi tecta choro.
Vel si malueris, prima gradiere Subura;
Atria sunt illic consulis alta mei: 10
Laurigeros habitat facundus Stella penatis,
Clarus Hyanteae Stella sititor aquae;
Fons ibi Castalius vitreo torrente superbit,
Unde novem dominas saepe bibisse ferunt:
Ille dabit populo patribusque equitique legendum,   15
Nec nimium siccis perleget ipse genis.
Quid titulum poscis? versus duo tresve legantur,
Clamabunt omnes te, liber, esse meum.

TESTI VARI

a. epigrammi comici

17. Mart. 1, 10   Petit Gemellus nuptias Maronillae
et cupit et instat et precatur et donat.
Adeone pulchra est? Immo foedius nil est.
Quid ergo in illa petitur et placet? Tussit.

Cfr. Enn. Var. 17-18 Vahlen Nemo me lacrimis deceat nec funera fletu / faxit. Cur? Volito vivos per ora virum.

18. Mart. 1, 32   Non amo te, Sabidi, nec possum dicere quare:
hoc tantum possum dicere: non amo te.

19. Mart. 5, 53   Colchida quid scribis, quid scribis, amice, Thyesten?
quo tibi uel Nioben, Basse, uel Andromachen?
Materia est, mihi crede, tuis aptissima chartis
Deucalion uel, si non placet hic, Phaethon.

Cfr. AP 11, 214 (Lucillio) Γράψας Δευκαλίωνα, Μενέστρατε, καὶ Φαέθοντα / ζητεῖς, τίς τούτων ἄξιός ἐστι τίνος. / τοῖς ἰδίοις αὐτοὺς τιμήσομεν· ἄξιός ὄντως / ἐστὶ πυρὸς Φαέθων, Δευκαλίων δ' ὕδατος.

24. Mart. 10, 25

In matutina nuper spectatus harena
Mucius, inposuit qui sua membra focis,
Si patiens durusque tibi fortisque videtur,
Abderitanae pectora plebis habes.
Nam cum dicatur tunica praesente molesta
'Ure manum,' plus est dicere 'Non facio.'

5

Per l'analisi

- a. epigrammi scommatici
- b. epigrammi funerari
- c. gli epigrammi su Muzio Scevola